

L'EQUILIBRI POSSIBLE

Museu de Montserrat
10.11.2018 - 05.05.2019

Maria Girona (Barcelona, 1921-2015) i Albert Ràfols Casamada (Barcelona, 1923-2009) pertanyen a la generació d'artistes formada durant els primers anys quaranta. Tots dos, en aquest context difícil i poc estimulant del primer franquisme, van lluitar plegats, juntament amb molts altres artistes de la seva generació, per dinamitzar i construir un ambient cultural modern i més lliure. Aquesta exposició aprofundeix en algunes de les iniciatives més rellevants de la seva trajectòria artística –la creació del grup Els Vuit, els Salons d'Octubre, la fundació de l'escola Eina, etc.–, sense oblidar fets vitals comuns com el viatge d'estudis a París, becat per l'Institut Francès, o els estius passats a Calaceit i Cadaqués, reflex de dues vides complementàries. És, de fet, un aprofundiment en els seus inicis artístics i en una vida en comú dedicada a l'art, sense oblidar les relacions i connexions de les seves obres, aparentment oposades, divergents, però alhora íntimament unides. Aquesta exposició vol ser, a més, una reivindicació de l'obra i la figura de Maria Girona, normalment a l'ombra, que, a més de conrear una obra pròpia i de qualitat sovint poc coneguda, tingué també un paper decisiu en tot aquest procés de renovació de l'art de la postguerra.

La saga dels Ràfols

Albert Ràfols Casamada pertany a la tercera generació d'una família d'artistes iniciada per l'avi Lluís Ràfols Olivella. Albert Ràfols Cullerès (Barcelona, 1892-1986), pare de Ràfols Casamada, en fou continuador amb una obra emmarcada en un postimpressionisme contingut que tingué una bona acceptació per part del públic. Ràfols Casamada es va iniciar en el món de la pintura observant de prop el treball del seu pare, acompanyant-lo a pintar els encontorns de Capellades. Per a ell, dedicar-se a la pintura acabà sent, de fet, una cosa natural.

Rafael Benet: referent compartit

Tant Albert Ràfols Casamada com Maria Girona van tenir la sort de néixer en famílies culturalment inquietes,

vinculades al món de l'art i amb interessos literaris i intel·lectuals. En el context gris de la postguerra, a diferència de molts altres, van tenir accés als vestigis –llibres, revistes i converses– del món cultural que l'aixecament militar havia fos per sempre. Rafael Benet (Terrassa, 1889 - Barcelona, 1979), oncle de Maria Girona, serà fonamental per a la formació artística de tots dos i una influència constant en les seves primeres obres.

Els primers anys: el llenguatge assimilat

Girona i Ràfols es van conèixer a l'Acadèmia Tàrrrega l'any 1945 i des d'aleshores van compartir tota una vida en comú. Malgrat l'ambient poc estimulant del centre, basat en un ensenyament acadèmic, entrar en contacte amb altres artistes els obrí horitzons nous. De seguida va créixer la complicitat per tal de lluitar per una nova pintura, allunyada del tenebrisme imperant en l'ambient artístic barceloní dels quaranta. Es van introduir en iniciatives com els Salons d'Octubre o els Salons de Maig, que serviren de plataforma per donar a conèixer alguns artistes de la seva generació.

El grup Els Vuit: anhel de modernitat

L'any 1946, a les Galeries Pictòria s'aplegaven per primer cop les obres d'un grup d'artistes que es feien anomenar Els Vuit. Era un grup singular, no només per la seva pintura –que contrastava força amb l'art oficial–, sinó també perquè integrava diverses disciplines. El formaven els pintors Ràfols Casamada, Maria Girona, Vicenç Rossell, Joan Palà i Ricardo Lorenzo, l'escultor Miquel Gusils, el poeta Jordi Sarsanedas i el compositor Joan Comellas. Ells són els artífexs de la primera representació, després de la guerra, d'una obra de García Lorca, el *Retablillo de don Cristobal*. Ho van fer amb titelles decorats i pintats per ells mateixos durant la inauguració de l'exposició del pintor Jordi Mercadé a les Galeries Pictòria. Així, mig ingènuament, van entrar en el panorama artístic del seu temps. L'aparició del grup era

simptomàtica de tot el que hauria de venir, una voluntat de canvi en un entorn estàtic.

París: ciutat llum

París va ser una revelació per a Girona i Ràfols. Gairebé per primer cop podien veure obres que tan sols coneixien per llibres i revistes. L'Institut Francès de Barcelona els havia concedit una beca que els va permetre residir-hi durant tot l'any 1950. Aprofitant l'avinentsa, viatjaren també a Bèlgica i Holanda. Transcorregut aquest primer any van decidir allargar l'estada i es van instal·lar en una petita *chambre de bonne* al 203 de la Rue Saint Germain. A la ciutat compartiren experiències amb altres artistes de la seva generació, com Joan A. Roda, August Puig, Jordi Mercadé, Francesc Boadella i el pintor Xavier Valls fins a l'any 1954, quan retornaren definitivament a Barcelona.

Els espais de la memòria

Tot individu dibuixa al llarg de la seva vida un mapa vital que, d'una manera o d'una altra, el defineix. Instants lligats a espais concrets, espais físics, però també espais sensitius, de percepció. Tant Ràfols com Girona tenen molt present el seu passat més íntim, que dona a la seva obra aures de nostàlgia. Els estius que Ràfols passà a Capellades o els que Girona passà a Tossa, els dos pisos que compartiren al carrer Escipió i el de l'avinguda República Argentina, a Barcelona, o bé les cases de Calaceit i Cadaqués, on passaren molts estius, dibuixen un paisatge vital, reflectit en la seva pintura. Els colors d'atzur i la llum clara dels quadres de Ràfols no es comprenen si no és amb el paisatge mediterrani; els objectes humils però bells de Girona no s'entenen sense el món popular de Cadaqués i Calaceit. Conèixer els seus espais de memòria ens permet comprendre millor l'arrel de la seva obra.

Món íntim. Món públic. Món lliure

Les obres seleccionades en aquest àmbit volen evocar l'entorn divers i ric del matrimoni, per això el punt de mira se centra en els amics artistes des dels anys de joventut, passant pels primers alumnes fins als familiars més propers. És una constel·lació del seu petit univers

particular on l'art, l'amistat i la lluita s'embranquen en un mateix conjunt. Tanmateix, el món íntim de Ràfols i Girona troba sovint paral·lelismes en el món públic. Tots dos van ser militants de la cultura i persones compromeses. Així ho testimonia la participació en la Caputxinada (1966) i la tancada d'intel·lectuals a Montserrat (1970) però també la seva participació en iniciatives com *Estampa popular* (1965). La relació amb Josep M. Castellet, Joan Perucho, Oriol Bohigas i Alexandre Cirici fou també fructífera més enllà de qüestions purament artístiques.

L'escola Eina: reducte de modernitat

Després de la fundació de l'escola Eina l'any 1967, la seva idiosincràsia oberta, plural i moderna s'imposava com una alternativa atractiva a l'ensenyament tradicional. A diferència d'altres centres de la ciutat, volia donar una formació acadèmica però, més enllà d'això, volia potenciar l'esperit crític, la personalitat de l'individu i donar a l'artista l'autonomia necessària per crear en llibertat. Tant Ràfols com Girona van ser pilars importants del centre. Una vegada més, es trobaven a primera línia de foc, sensibles als designis del temps que els havia tocat viure. Van entregar-se plenament a aquest projecte per poder donar a les noves generacions tot allò que a ells els havia estat negat.

Ser-ne dos. Afinitats i divergències

A priori pot semblar que les obres de Ràfols i Girona són diametralment oposades. L'un conrea l'abstracció mentre que l'altra practica una pintura figurativa, emmarcada en els gèneres tradicionals. Tanmateix, malgrat la naturalesa personal i diferenciada de cadascuna, les dues produccions artístiques parteixen d'una mateixa arrel. Al començament les afinitats són evidents i a mesura que passen els anys les seves obres –aparentment– s'allunyen: Ràfols s'endinsa en el camp de l'abstracció i Girona es manté fidel als seus inicis artístics. Però el cert és que les seves obres segueixen mantenint unes relacions ocultes que les fa germanes. Podem trobar sovint connexions compositives i cromàtiques, temàtiques, o bé afinitats resultants d'un paisatge compartit. Van saber compartir-ho tot i alhora sempre ser-ne dos.